

Er Frederik II's Datter Anna, Dronning af Storbritanien, gaaet over til Katholicismen?

En historisk Undersøgelse.

Af

W. Plenkers.

Da den ulykkelige Dronning Maria Stuarts eneste Søn, Kong Jakob VI af Skotland i Aaret 1587 havde naaet Myndighedsalderen, søgte han med en Iver, man ikke havde tiltroet ham, at bringe de Forhandlinger til Afslutning, der lige siden 1584 havde været førte mellem Skotland og Danmark om et Giftermaal mellem ham og en Datter af Kong Frederik II. Først bejlede han til Frederik's ældste Datter Elisabeth (f. 1573, d. 1625), men efter at have erfaret hendes Forlovelse med Hertug Henrik af Brunsvig, til den yngre Søster Anna (f. 1574)¹⁾. Med hende blev han gift i Aaret 1589, og hun var saaledes den anden danske Prindsesse, i hvis Lod det faldt at blive Dronning af Skotland²⁾. Af det rige Materiale,

¹⁾ Danske Magazin 3. R. 2. B. S. 230.

²⁾ Den første danske Prindsesse paa Skotlands Kongesæde var Christian I's Datter Margrete (f. 1456, d. 1487), Jakob III's Gemalinde. Hun var saa afholdt, at Kongen og Rigets Stormænd efter hendes Død anmodede Pave Innocens VIII (1484—1492) om at optage hende blandt Kirkens Helgener. A. Bellesheim, Gesch. d. Kirche in Schottland, Mainz 1883. 1. B. S. 303.

der foreligger til denne danske Kongedatters fuldstændige Biografi¹⁾, vil jeg kun særlig fremhæve, hvad der kan kaste Lys over det Spørgsmaal, som her skal være Gjenstand for Undersøgelse. Æren for først at have henledet de Lærdes Opmærksomhed paa de Aktstykker, der synes mig mest afgjørende i vort Spørgsmaal, tilkommer Nyerup, idet der allerede i Aaret 1795 i Suhms „Nye Samlinger“ meddeltes „en Anekdote om en dansk Prindsesses Overgang til Katholicismen“²⁾, som i Aaret 1802 gav Münter Anledning til at nedskrive følgende Ord: „Det blev (i det 17. Aarh.) ikke engang bekjendt, at Kong Jacob I's Gemalinde og Christian IV's Søster Anna lod sig omtrent i Aaret 1600 omvende af Jesuiten Robert Arnberben“³⁾. I Aaret 1841 skrev Werlauff:

¹⁾ Strickland. *Lives of the queens of England*. 6 voll. Lond. 1865. I IV vol. Anne of Denmark p. 1—78. Dictionary of national biography. I. Lond. 1885. Art.: Queen Anne of Denmark af Prof. A. Ward, p. 431—441. Om Annas Brudefærd og Kroning jvnfr. Norske Saml. I. Christ. 1852. S. 454—512.

²⁾ Nye Saml. 4. Bd. S. 57—61. Anekdoten betegnes her som P. Robert Arnberbens Beretning om Dronningens Konversion. Rostgaard fandt den i Afskrift i Paris (Bibl. Colbertiana. Nr. 3236. fol.). Nu gjemmes den i Bibl. Nation. Fonds latins Nr. 6051. fol. 49. Den som polemisk Theolog bekjendte Jesuit Jak. Gretser (f. 1562. d. 1625) sendte denne Beretning fra Ingolstadt d. 19. Aug. 1612 til Joh. Stuart. Pjoren ved Benediktiner Klosteret i Regensburg: „Missa est ad me non ita pridem ex Polonia Epistola Roberti Scoti de hodierna Regina Scotiae et Angliae, cujus lectionem R. V. non iniucundam fore censui et ideo exemplar describendum curavi. Res est certa et extra omnem dubitationem.“ Bellesheim. I. c. S. 453. Heraf fremgaaer, at Suhms Saml. I. c. S. 57 tager fejl, naar de lade I. Gretser skrive til „quendam, ut videtur. Presbyterum Romanae Religionis in Scotia vel in Anglia“; 2. lade P. Robert skrive til Abbeden Stuart. Thi Adressen: „Admodum reverendo in Christo Patri ac Domino J. Stuart etc.“ er skreven af Gretser.

³⁾ Münter. Den danske Reformh. Kjobh. 1802. II D. S. 686. Jesuiten

„Mærkeligere vilde det være, om Datteren af saa strengt protestantiske Forældre virkeligen, som katholske Skribenter forsikre, skulde have antaget den katholske Lære; dog muligen er dette Sagn blot en Overdrivelse eller Fiction, foranlediget ved hendes Hengivenhed for den spanske Interesse og den Velvillie, hun maaske af politiske Grunde yttrede mod Katholikerne“¹⁾. Omtrent paa samme Maade skrev C. Molbech 1845: „Man har i England (formodentlig dog uden Grund) antaget, at Anna i det mindste for en Tid var hengiven til Katholicismen og til det pavelige og spanske Parti“²⁾. Ligeoverfor disse Udtalelser staaer J. A. Fridericia i sin biografiske Notits om Anna af Danmark paa et helt andet Standpunkt, idet han tilstaaer: „I religiøs Henseende var hun i den senere Del af sit Liv af Hjærtet Katholik og hørte katholske Messer i sit Slot i London, Denmark House: dog bekjendte hun ved sin Død den evangeliske Lære“³⁾.

Det er nu alt, hvad jeg hos danske Forfattere har kunnet finde om Annas Konversion. Som det lader til, vidste man inidlertid i Udlandet indtil for et Par Aar siden endnu ikke noget om Abercromby's Beretning. Den engelske Jesuit Jos. Stevenson var, saavidt mig bekjendt, den første, der 1879⁴⁾ offentliggjorde den,

nævnes i Paris. Ms. Arnberberry, hans rette Navn er Abercromby.

¹⁾ Sophie af Mecklenb. Kjøbh. 1841. S. 29.

²⁾ Hist. Aarb. I D. S. 141.

³⁾ Dansk biogr. Lexikon ved C. F. Bricka. I Bd. Kjøbh. 1887.

⁴⁾ Anne of Denmark, Queen of Great Britain by Jos. Stevenson. The Month and Cath. Review. 1879. Febr. p. 256—265. Rigtignok omtaltes Annas Forkjærlighed for Katholicismen ogsaa for og efter Stevenson's Publikation hos engelske Historieskrivere, men enten troede man, som f. Ex. Burton, Hist. of Scotl., Edinb.

altsaa lige fra 1795 her hjemme kjendte Beretning, og ved Bellesheim's Publikation 1883 blev den gjort tilgængelig for et større Publikum samt stadfæstet ved andre Aktstykker¹⁾. Da Annas Konversion ifølge de Oplysninger, disse Aktstykker give, saaledes ikke længere kan betragtes som „et Sagn, en Overdrivelse eller Fiction“, vil jeg i det følgende søge at give en Skildring af dette Kapitel i vor Kongedatters Historie, som Prof. Ward med Rette kalder „the most curious chapter in her life“²⁾.

Da Jakob VI's Gesandter 1587 vare komne til Danmark for paa hans Vegne at bejle til Frøken Anna, forredes der fra dansk Side som en ufravigelig Betingelse, at hun skulde nyde fuldstændig Religionsfrihed³⁾; og ved den endelige Afslutning af Underhandlingerne 1589 gaves den bestemte Erklæring, „at hendes fyrstelige Naade og maa have sin Religion og Gudstjeneste fri, samt og hendes Tjenere og dertil holde sin egen Prædikant paa h. Maj. Besoldning af Skotland og samme Prædikant at tage, hvor hendes fyrstelige N. selv lyster, og naar eller saa ofte hendes Præst dør, da at have Frihed til en anden at kalde i den Afdødes Sted, hvilken og hvorfra

1870, vol. VI. p. 168, at hendes formentlige Konversion „will not stand the test of less partial comment“, eller betragtede som f. Ex. Prof. A. Ward. l. c. p. 434 hele Sagen snart som „personal predilection“, snart som „coquettings with Rome“, p. 438. Maaske foler ogsaa mangen sig tilfredsstillet ved den samme Forfatters Slutningsord: „Thus the church of Rome could not actually claim as a convert the Sister of Christian IV, as she could the daughter of Gustavus Adolphus.“ p. 440. Mærkelig nok ere baade Stevenson's og Bellesheim's Publikationer undgaaede den lærde Forfatters Opmærksomhed.

¹⁾ Bellesheim, l. c. S. 453—56, 469.

²⁾ l. c. p. 438.

³⁾ Danske Magazin. 3. R. 2. Bd. S. 235.

h. Naade befaler¹⁾. Dominus Joh. Seringius blev derpaa udnævnt som h. f. Naades Hofprædikant²⁾. Allerede ved Kroningen søgte man dog at beskjære denne Frihed ved at lade hende sværge: „Vi Anna, ved Guds Naade Dronning udi Skotland, bekjende og vidne for Gud og h. Engle at ville befordre og fremme Religionen med sande og varhaftige Ceremonier, og al pavelig Superstition og falsk Lærdom, som er imod Guds Ord, med hvad Navn de nævnes kan, forskyde og vare derimod³⁾).

Dronningen lærte aldrig at finde Smag i Presbyterianernes Intolerance mod alle anderledes troende, og under de Kampe, Kongen siden førte med den demokratiske „Kirk“ (1587—1600), blev hun kun opfyldt af større Uvillie imod dem⁴⁾. Katholikernes Forsøg paa igjen at vinde Fodfæste tildrog sig derimod snart hendes Opmærksomhed. Det var især Jesuiterne, der havde paataget sig den farlige Opgave at kjæmpe for Katholicismens Sag⁵⁾, og blandt de Mænd, der siden 1572 i dette Øjemed havde opholdt sig i Skotland, er det især P. Robert Abercromby, der vækker vor Interesse. Denne Skotte blev 1564 af Pater Jakob Laynez (anden General for Jesu Selskab 1558—1565) sendt til Brunsberg for der at overtage Posten som „Minister“ i Collegium Hosianum (stiftet 1565)⁶⁾. 1588 kom han tillige med flere andre Jesuiter til Skotland, og det er den af ham 1608 nedskrevne Beretning, som vi i det følgende ville bruge

¹⁾ N. Saml. I. c. S. 459.

²⁾ N. Saml. I. c. S. 466, 512.

³⁾ N. Saml. I. c. S. 488.

⁴⁾ Bellesheim, I. c. S. 206—208.

⁵⁾ Bellesheim, I. c. S. 196—200.

⁶⁾ Bender, Gesch. d. Philos. u. Theol. Studien in England. Braunschweig 1868. S. 41 Anm.

som Grundlag for vor Udvikling af Anna's efterhaanden vaagnende Interesse for Katholicismen og endelige Overgang til denne Religion.

„Omtrent i Aaret 1600,“ saaledes indleder P. Robert sin Beretning, „begyndte Dronning Anna at tænke paa at forlade den lutherske Lære og gaae over til Katholikerne. De Bevæggrunde, der ledede hende, vare følgende: Da hun rejste til Skotland, havde hun taget en dansk luthersk Præst med sig, som skulde prædike for hende og holde Gudstjeneste efter luthersk Skik; man var nemlig kommen overens om, at hun skulde have fri Udøvelse af den Religion, i hvilken hun var født og opdragen. Men efter nogen Tids Forløb forlod denne Prædikant Lutheranismen og gik over til Presbyterianerne. Saa snart Dronningen erfarede det, vilde hun ikke længere have noget med ham at gjøre; og hun var nu meget i Tvivl om, hvad hun skulde gjøre; thi for Calvinismen nærrede hun den dybeste Afsky.“ Den Omstændighed, at Johannes Sering blev en frafalden, bragte altsaa først hendes religiøse Overbevisning til at vakle. Sin gunstige Stenning for Katholikerne viste Anna allerede 1593, da hun hos Kongen fik udvirket Benaadning for George Kerr, der var bleven fundet i Besiddelse af Breve fra Skotlands katholske Adelsmænd til Kongen af Spanien¹⁾. Det synes, som om hun mere og mere har mistet Sympathi for Presbyterianerne. Hendes første Barn Henrik (f. d. 19. Febr. 1594) blev døbt efter den episkopale Kirkes Ritus²⁾, hvilket naturligvis i høj Grad ophidsede Knox's Tilhængere. Deres Forbitrelse blev endnu større, da

¹⁾ Bellesheim, l. c. S. 185.

²⁾ Strickland, l. c. p. 40.

Dronningen overgav sit andet Barn Elisabeth (f. d. 19. Aug. 1596) til Lord Levingstone, hvis Hustru var Katholik ¹⁾. De sendte en Deputation til hende for at tilkjendegive deres Misfornøjelse med, at hun ikke sluttede sig til dem, holdt sig en egen Prædikant, ja ikke engang bar Omsorg for sine Hofdamers gode Opførsel ²⁾. De gik endog saa vidt, at nogle Prædikanter nægtede fra Prædikestolen at bede for Dronningen. En af dem, Master Blake, vovede at frembære følgende mærkelige Bon: „Gode Gud! vi maa nu en Gang, fordi det er Skik og Brug, bede for Dronningen, men her er ingen Grund dertil, da hun aldrig vil gjøre meget godt.“ Han tilføjede: „Alle Konger ere Djævlens Børn“ ³⁾. Paa samme Tid krævede „the general assembly the Queen's majesty's ministry to be reformed“ ⁴⁾.

„Paa den Tid,“ vedbliver vor Hjemmelsmand, „mindedes hun, at hun, da hun i sin spæde Barndom blev opdragen hos en højtstaaende katholsk Prindsesse, der daglig havde seet en Præst læse Messen. Erindringen herom i Forbindelse med hendes Kjærlighed til denne Prindsesse, som, hvis jeg ikke tager fejl, var et Barnebarn af Karl V, ledede hende paa den Tanke selv at antage den katholske Religion.“

Dette Sted i Jesuitens Beretning er meget vanskeligt at oplyse. Thi, at Anna var bleven opdragen hos sin Bedstemoder i Tyskland, som hverken var Katholik eller et Barnebarn af Karl V, staaer fast ⁵⁾. Dog berettiger

¹⁾ Strickland. l. c. p. 44.

²⁾ Burton. l. c. p. 76.

³⁾ Strickland. l. c. p. 41. 45.

⁴⁾ Burton. l. c. p. 77.

⁵⁾ Werlauff. l. c. S. 26.

denne Uoverensstemmelse mellem disse to Meddelelser os ingenlunde til med Werlauff at antage: „hele Beretningen er enten opdigtet eller i alt Fald grundet paa en Misforstaaelse“¹⁾. Brevskriveren tilføjer jo selv, at han ikke er ganske sikker paa, om denne katholske Prindsesse var et Barnebarn af Karl V eller ej. Men hvem mon kan saa dette Barnebarn have været? Prof. A. Ward har venligst henledet min Formodning paa Dronning Elisabeth, som var gift med den franske Konge Karl IX. Hun var ved sin Moder Marie, den tyske Kejser Maximilian II's Gemalinde, et Barnebarn af Karl V²⁾. Efter Karl IX's Død (1574) trak hun sig tilbage til Østerrige. Den Omstændighed, at Pateren ved Slutningen af sin Beretning med særlig Interesse mindes Annas Datter Elisabeth kunde jo nok lede til denne Gisning. Men, hvor og naar saa Frøken Anna har været sammen med Prindsessen, er en anden Gaade, jeg heller ikke kan løse. Vanskeligheden svinder ikke, naar man oversætter neptis ved Sosterdatter. Thi Christian II's Datter, Christina af Lothringen, som der nærmest kunde være Tale om, levede siden 1578 mest i Italien, hvor hun døde i Aaret 1590³⁾. Forresten er det ikke aldeles usandsynligt, at Anna under sit Ophold i Gustrow eller paa en Rejse kan have plejet Omgang med en katholsk Prindsesse, og da Paterens Beretning viser sig i alt øvrigt at være højst paalidelig, ere vi berettigede til at antage, at her i alt Fald foreligger et eller andet, der maa have givet Anledning til denne Misforstaaelse. Denne Formodning bestyrkes ved den engelske Dronning Elisabeth's Grund, som hun

¹⁾ Werlauff, l. c. S. 29 Anna.

²⁾ Art de verifier les dates, 3. ed. 1784, t. II, p. 42.

³⁾ Hist. Aarb. l. c. S. 121.

fremførte mod et Giftermaal mellem Jakob VI og Anna: „that the Princess Anne was not sound in her attachments to the Protestant opinions“¹⁾).

Jesuitenre vare ikke sjældne Gjæster ved Hoffet, disputerede endog i Kongens og Dronningens Nærværelse med de protestantiske Prædikanter om religiøse Æmner²⁾. Da der nu hos Dronningen begyndte at opstaae nogen religiøs Tvivl, henvendte hun sig i sin Nød til en katholsk Adelsmand³⁾. „Hun raadspurgte i denne Sag,“ skriver Abercromby, „nogle af sine katholske Venner, især en Greve, om hvad hun skulde gjøre. Denne forsikkrede hende, at den katholske Religion var den ene sande, men de øvrige Sekter Kjætterier. Han anbefalede hende at antage mig til sin aandelige Fader.“ Den venlige Stemning⁴⁾. Dronningen var kommen til at nære for Katholikerne, viste hun blandt andet ved at udvælge sine Tjenere blandt dem⁵⁾. Selv Dronning Elisabeth fik Nys om Annas Forkjærlighed for Katholicismen og lod ved sit Sendebud Robert Bowes, der 1595—1596 opholdt sig i

¹⁾ Tytler, Hist. of Scoll. Edinb. 1843. 9. vol. p. 28.

²⁾ Bellesheim, l. c. S. 196.

³⁾ I det nordlige Skotland levede den Gang endnu mange fremragende katholske Adelsmænd. Bellesheim, l. c. S. 182, 199.

⁴⁾ Hos Wieselgren (De la Gardiska Archiv. V D. Lund 1834. p. 121) findes følgende Brev fra 1595 til Chr. Barnekow, Danie Ex-legato: „Papistarum coryphæi, quorundam opinione, hinc abierunt, alii eos in latibulis h. e. in insidiis collocant. Certo enim Romæ credi. Regem esse catholicum papistam. In unne-mosynis aurea Crucifixi effigies: quæ vero Reginae offeretur, ex auro, crystallo, ebore simulacra Dominicæ passionis. Sin hæc ab ea repudiarentur, haberet apud se, donec per epistolam certior fieret, cui magnati femine ea daret . . . Regis mihi ea fortitudo videtur, ut nullis unquam machinis ab Religione reformata abstrahi ullo pacto possit.“

⁵⁾ ad ann. 1596. Bellesheim, l. c. S. 462.

Edinburg, forespørge, hvorledes Sagen forholdt sig. Anna tilstod gjerne, at man havde forsøgt paa at drage hende over til Rom, men sagde, at alle Forsøg var mislykkede¹⁾.

Om hun paa den Tid allerede bivaanede Messen, vides ikke²⁾, men at hun af den ovennævnte Greve lod sig overtale til at mødes med Abercromby, der den Gang var over 70 Aar gammel, er imidlertid sikkert, idet denne fremdeles skriver: „Nogen Tid derefter blev jeg kaldt til hende og ført til Paladset, hvor jeg i ti Dage var skjult i et Lønkammer. Hver Morgen besøgte hun mig for at blive undervist, medens hendes Fruer opholdt sig i Forgemakket. Hun lod da, som om hun begav sig til Værelset for at skrive Breve, og for at skuffe dem vendte hun tilbage med Papirer i Haanden. Først efter at hun en Dag havde hørt Messen og annamet den hellige Kommunion, forlod jeg mit Skjulested“³⁾.

P. Robert angiver omtrent Aaret 1600 som det Tidspunkt, paa hvilket hun endelig er gaaet over, og denne

¹⁾ Tytler, l. c. p. 186, 188.

²⁾ Der læstes nemlig ofte Messe i det kgl. Palads. Bellesheim, l. c. S. 462.

³⁾ Den lærde skotske, i Rom højst anseete Præst George Cone (jvnfr. Bellesheim, l. c. S. 280) stadfæster aldeles P. Abercromby's Beretning om Dronningens Konversion. I sin Bog „Georgii Conæi de duplici Statu Religionis apud Scotos libri duo“. Romæ 1628, p. 147, 148 skriver han: „Sed acris ingenii Princeps, cum nec patriæ dogmata satis probaret odissetque Scotica, de Catholica Religione, cujus nullus omnino in Dania usus est, inquirere coepit. Ac tandem opera Huntkeæ Comitissæ aliarumque nobilium catholicarum feminarum ad aternæ veritatis notitiam perducta in dominicæ prolis sortem transiit, quam Robertus Abercrombius e Societate Jesu fidei mysteriis pie instructam hæresi absolvit, quo viro ad expiandam conscientiam, quamdiu in Scotia mansit, usa est.“

Angivelse synes at være rigtig. Thi derefter skriver han, at han neppe opholdt sig to Aar i Skotland efter Dronningens Konversion. Som vi nu straks skal se, var han der imidlertid endnu, da hun den 2den Juni 1603 skulde rejse til England. Snart efter hendes Afrejse maa han dog være fulgt efter. At han i alt Fald har haft Ophold i England før 1605, have vi Beviser paa.

„I det Tidsrum“ (der ligger mellem hendes Konversion og hendes Afrejse til England) „har hun, hvis jeg ikke husker fejl, ni Gange været til Alters efter katholsk Ritus. Hun valgte til denne Handling altid den tidlige Morgenstund, medens alle andre laa i dyb Søvn, og kunde enkelte andre Katholiker, som gik til Alters, vare Vidner dertil. Efter Kommunionen tilbragte hun Tiden i gudelige Samtaler, ofte ytrede hun det Ønske, at hendes Gemal ogsaa kunde blive Katholik, samt at hendes Søn kunde blive opdragen hos Paven i Rom. Ligeledes talte hun ofte om, hvor lykkeligt det Liv maatte være, som en Nonne førte, og udtalte da det Haab, at hun selv maatte kunne ende sit Liv i et Kloster.“ Da den Morgengave, Kongen havde foræret hende, bestod i Indtægten fra Benediktiner Klosteret Dunfermlines Jorder¹⁾, yttrede hun til Pateren, „at hun ængstedes meget ved at nyde Indtægt af dette Kloster, og lovede, dersom en Religionsforandring skulde ske, enten at give Klosteret tilbage til dets retmæssige Ejer eller at lade det omdanne til et Jesuiterkollegium“.

Kongen lagde imidlertid Mærke til, at der var skeet nogen Forandring med Dronningen. „Den hyppige Annammelse af Sakramenterne forandrede hende fuld-

¹⁾ Strickland, l. c. p. 22.

stændig til det bedre“, vedbliver Abercromby, „hvilket ikke kunde undgaae hendes Gemal, hvorfor han, da hun jo desforuden ikke mere vilde høre noget om hendes egen Præst, endelig begyndte at mistænke hende for at være kommen i Berøring med en papistisk Præst. Hun har selv fortalt mig, at han en Nat tiltalte hende med følgende Ord: „Jeg seer en stor Forandring hos Dig. Du er bleven mere alvorlig, beskeden og from, jeg har derfor Mistanke om, at Du plejer Omgang med en eller anden katholsk Præst.“ Hun tilstod alt og navngav mig gamle Mand som den, der havde omvendt hende. Kongen svarede: „Et vil jeg dog bede Dig om, min Hustru, og det er, at hvis Du ikke kan leve uden at omgaaes denne Præst, Du da endelig gjør det i dybeste Hemmelighed; thi ellers kan vor Krone komme til at staae paa Spil“¹⁾. Efter denne Samtale viste Kongen sig mere venlig og nedladende lige overfor mig, end han tidligere havde gjort.“

Som Rostowsky meddeler, blev Abercromby udnævnt til kongelig Falkemester, i hvilken Stilling han oftere turde nærme sig Dronningen²⁾. At Hoffolkene forresten godt kjendte Falkemesterens egentlige Karakter, ses af følgende: „Hendes Majestæt,“ skriver Pateren, „formandede nogle af de første Hofmænd, der i det hele taget viste altfor stor Strengthed mod Præsterne, til ikke at foretage

¹⁾ George Cone meddeler følgende: „Reginam ubi Catholicam scivere ministri, iis iniuriis affecere, quas nec private conditionis mulier aequo animo tulisset. Rex omnia dementiae nomine apud conjugem excusans, eam solum monuit, ut caute sua sacra perageret: coeterum, quam crederet optimam, eam sequeretur pro arbitrata suo religionem.“ l. c. p. 149.

²⁾ Lituanicarum Societatis Jesu historiarum libri X. Edit. 2. Paris 1876. p. 236.

noget imod mig, da de ellers vilde paadrage sig hendes Vrede. Derpaa lovede de at lade mig i Fred. En Gang hændtes der noget latterligt, der bragte selv Dronningen til at lee. Under en Proces, der var i Gang mellem en højtstaaende Adelsmand og en Prædikant, tog hun Parti for Prædikanten og talte til Gunst for ham. Hofmanden ytrede da til hende: „Ved Kristi Vunder! Jeg skal anklage Deres Højhed for Pater Robert.“

Imidlertid var et af Jakob VI's varmeste Ønsker gaaet i Opfyldelse, thi i 1603 var han bleven Konge over baade Skotland og England. Danmark har saaledes givet Storbritanien dets første Dronning. Før sin Afrejse til England vilde hun endnu en Gang gaae til Alters. „Hun vilde ikke afrejse til England, førend hun havde kaldt mig til sig og var bleven styrket ved det hellige Vandringsbrød. Jeg maatte love hende at komme til England, naar hun kaldte mig“¹⁾.

Den 25. Juli 1603 foregik Kroningen i Westminster-Abbediet. Ved denne Lejlighed blev Dronningens religiøse Overbevisning for første Gang sat paa Prøve. Hun erklærede nemlig paa det bestemteste ikke at ville nyde Alterets Sakramente efter den anglikanske Ritus. Denne Vægning vakte megen Forargelse hos de tilstedeværende Protestanter²⁾, men Abercromby kaldte den „en heroisk Handling“. „Da hun med Kongen var kommen til Kirken for der at krones, skulde de begge før Kroningen modtage Alterets Sakramente paa kjættersk Vis, hvilket Kongen ogsaa straks fandt sig i. Dronningen vægrede

¹⁾ Dronningen var paa den Tid meget farlig syg, hvorfor hun modtog Alterets Sakramente som Viaticum (Vandringsbrød). Strickland, l. c. p. 61.

²⁾ Strickland, l. c. p. 77.

sig derimod ved at følge sin Gemals Exempel. Hun erklærede, hellere at ville give Afkald paa Kronen end at gjøre, hvad hun ansaa for urigtigt. Og skjøndt saavel Kongen som hele Raadet trængte stærkt ind paa hende, var hun dog ikke at formaae dertil¹⁾.

P. Robert berømmer hende ligeledes for en anden heroisk Handling med følgende Ord: „Hun besøgte en Gang, tilsyneladende kun af Høflighed, den spanske Gesandt, bivaanede hos ham den hellige Messe og annammede det hellige Sakramente. Da Kongen fik Nys herom, skjændte han meget paa hende, at hun derved satte Kronen og Riget paa Spil.“ Paalideligheden af Abercromby's Fortælling stadfæstes ved adskillige andre Vidnesbyrd. Ligeoverfor den franske Gesandt Beaumont udtalte Dronningen sit Ønske om at turde vise sin gunstige Stemning for Katholikerne; thi i Hjertet bekjendte hun sig til den samme Religion. Ligeledes havde hun ofte talt med Kongen om Katholicismen og søgt at omvende ham, uden at det dog havde ført til noget Resultat²⁾. Gjennem den toskanske Gesandt Alfonso Grev Montecuculi modtog hun nogle Helgenbilleder i Foræring fra Storhertuginde. Ved denne Lejlighed erklærede hun

¹⁾ I Royal and noble Authors, 2. Ed. London 1759. I. vol. p. 42 læse vi: „The Pope sends her beads and reliques and thanks her for not communicating with Heretics at her coronation.“ (Jvfr. Bacon-papers. 2. vol. p. 503, 504.) Da Prof. A. Ward ikke kjender Abercromby's Beretning, saa forstaaes det, at han er af den Mening, at man ikke kan afgjøre, hvorfor Dronningen vægrede sig ved at annamme Alterets Sakramente: „whether from Lutheran dogmatic considerations, or as was suspected, from Roman catholic leanings cannot be decided.“ l. c. p. 435.

²⁾ Bellesheim, l. c. S. 201. Raumers Briefe aus Paris sur Erläuterung der Gesch. d. 16. u. 17. Jahrh. II. D. Leipz. 1831. S. 252.

ikke at have „noget inderligere Ønske end at kunne bidrage til Kirkens, vor hellige Moders, Forherligelse“ ¹⁾).

Paa dette Tidsrum maa Abercromby alt have været i England. Jeg antager, at det er ham, som den pavelige Nuntius i Paris i et Brev til Baronesse de Tur dat. 23de Juli 1603 omtaler med følgende Ord: „Dronningens Skriftefader er en Jesuit, og hun bærer altid paa sig en Rosenkrands og et lille Krucifix, som han har givet hende“ ²⁾).

Endnu klarere Vidnesbyrd for Dronningens Konversion findes i Pave Clemens VIII's (1592—1605) Brev (dat. 28de Jan. 1605). Med Glæde har Hs. Hellighed hørt om Hendes Maj.'s barnlige Kjærlighed for den h. Stol. Han vil derfor bære faderlig Omsorg for hendes Søn Henrik Frederik, af hvem han lover sig meget. Han formaner hende til i Særdeleshed at virke for, at hendes Gemal ogsaa kan blive omvendt, saa at deres Glæde kan blive fuldkommen. Det øvrige skulde meddeles hende mundtlig af Jakob Lyndeskus³⁾, den samme, der har berettet Paven alt, hvad der havde tildraget sig saavel før Dronningens Afrejse fra Skotland som efter hendes Ankomst til England ⁴⁾).

¹⁾ Bellesheim, l. c. S. 201.

²⁾ Bellesheim, l. c. S. 202. I et Brev dat. 1. Juli 1603 skriver den samme Nuntius: „Mi riferisce il Signor Barone di Tur col quale finalmente mi sono abbocato, che quella Regina d'Inghilterra è sicuramente cattolica, sebbene per rispetto di quei Ministri heretici di Scotia fin qui non ha havuto ardire di palesarsi.“ *ibid.*

³⁾ Birch fortæller i *Life of Henry Prince of Wales*, Lond. 1760. p. 45, at Clemens VIII henimod 1603 bad Kong Jakob om at sende Prinds Henrik til Rom for der at opdrages hos Paven. Ved Slutningen af samme Aar rejste Jakob Lindsay med Kongens nægtende Svar til Rom.

⁴⁾ Cod. Borghes. IV. 5. p. 124. Bellesheim, l. c. 469, 470.

Endnu samme Aar truedes imidlertid alle de Forhaabninger, som man ved den pavelige Stol havde næret i Anledning af Annas Konversion og Jakobs tilsyneladende venlige Sindelag for den katholske Religion, med at briste. Jakobs Velvillie for Katholikerne havde nemlig mere sit Udspring fra politisk end fra religiøs Interesse¹⁾. Da han nu i Aaret 1604 indsaa, at Puritanernes oppositionelle Sindelag mod ham paa Grund af hans Begunstigelse af Katholikerne voldte ham betydelige Pengetab, idet alle de Kilder, der strømmede fra denne Kant, begyndte at udtørres, vendte han pludselig om og forsøgte ved en strengere Forfølgelse af Katholikerne atter at vinde Puritanerne for sig. De gamle Love mod Katholikerne bleve atter satte i Kraft. Fortvivlelsen drev nu en Del af dem til med William Catesby i Spidsen at indlede den bekjendte Krudtsammensværgelse (gunpowder plot)²⁾, men Planen opdagedes heldigvis i Tide, og de

¹⁾ Bellesheim, l. c. S. 227 Anm. 1, S. 249.

²⁾ Lingard, Hist. of Engl. VI. vol. Paris 1840, p. 32—68, 385—397. Pave Paul V (1605—1621) skrev den 11te Juli 1606 til Kongen: „Sed remoravit nostrum consilium scribendi ad te nuncius molestissimus conjurationis, quæ nuper inita fuit adversus Majestatis tue salutem, præsertim quia cum summa amaritudine andiebanus, nonnullos ex Catholicis Anglicanis delatos fuisse ad te tamquam participes hujus perditionis consilii. Verum posteaquam Dei beneficio ex tam gravi periculo evasisti, et nos intelleximus, quendam ex filiis nostris Catholicis hanc tibi perditionem indicasse, occasionem nedum opportunam sed necessariam rati constituimus has ad te dare litteras. Primum, ut gratularemur tibi hanc misericordiam, quam nuper tecum fecit Dominus, eripiens te mirabiliter de manibus inimicorum tuorum: et ut significatione nostræ letitiæ magis probaremur tibi, quantopere nobis cordi sit vera felicitas atque salus Majestatis tuæ, ex quo intelligas nostram erga te charitatem syncceram et vehementem esse. Tum ut te deprecemur, ne dilectis filiis nostris innocentibus Catholicis Regni tui aliena flagitia noceant.“ Bellesheim, l. c. 472, 473.

Sammensvorne maatte bøde med Livet for deres Forbrydelse. Skjøndt nu alle Deltagere i Komplottet for Retten afgav den Erklæring, at Jesuiterne aldeles ikke havde nogen Del i det, vilde Regjeringen dog ikke lade denne Lejlighed til at faae Hævn over dem gaae ubenyttet hen. Jesuiterne maatte altsaa undgælde.

Abercromby turde nu ikke mere vise sig ved Hoffet. Thi, som den pavelige Nuntius i Paris i en Skrivelse af 16de November melder til Rom, „hader Kongen overhovedet alle Jesuiter, endogsaa en med Navn Abireromy (Abercromby), som hemmelig er fulgt med Dronningen, og man søger meget ivrig efter ham“¹⁾. Rostowsky fortæller, at P. Robert blev dømt til Døden, og at der udlovedes en stor Pengesum som Pris for hans Paa-gribelse. Uden Guds Hjælp vilde det derfor trods al udvist Forsigtighed ikke været lykkedes ham at undgaae at dele de andres sørgelige Skjæbne. I alle de mange Aar (fra 1588, da han kom til Skotland, til 1607) svævede hans Liv egentlig bestandig i Fare. 80 Aar gammel trak han sig endelig tilbage og flygtede til Brunsberg²⁾.

Den ærverdige Olding kunde imidlertid ikke glemme sit kjære England og den Mission, han der havde. Han vedligeholdt derfor stadig sin Forbindelse med Dronningens Hof og glædede sig inderlig hver Gang, han modtog gode Efterretninger derfra. I den ofte citerede Beretning, som er skreven i September 1608, hedder det saaledes: „En fremragende Dame skriver fra Greenwich, at Dronningen endnu har samme Sindelag med Hensyn til den katholske Religion, som hun havde, da jeg forlod

¹⁾ Bellesheim, l. c. S. 202.

²⁾ Rostowsky, l. c. p. 236. Calendar of State papers, Dom. Series, 14 and 29 August 1610.

hende, kun med den Forskjel, at de ikke kunne øve den, som de plejede i Skotland. Om Datteren (Elisabeth), som jeg kjendte personlig, da hun var ni til ti Aar gammel, og som er bleven opdragen hos en katholsk Grevinde, kan jeg kun sige, at hun er prydet med de skjønneste Egenskaber.“ Sandsynligvis er Abercromby afgaaet ved Døden kort efter at have affattet sin Beretning. Sikkert er det i alt Fald, at han var død i 1612, da Gretser sendte den til Prioeren i Regensburg.

Om Dronningens Stilling til den katholske Kirke i de følgende Aar have vi en autentisk Beretning, der efter Indholdet og dens Slutning at dømme maa være skreven omtrent i Tidsrummet 1616—1619 af et Vidne, der lader til at have kjendt Dronningen personlig. I denne omtales først hendes heftige Karakter, dernæst antydes noget om visse Rygter, der vare i Omløb angaaende hendes letfærdige Livsvandel¹⁾, samt at hun paa den Tid sjeldnere nød Altererets Sakramente, men endelig fortælles der: „Forledt af kvindelig Skrøbelighed har hun saaledes forseet sig, men nu har hun atter med Alvor og fast Villie klanret sig til den anden Redningsplanke, som findes for dem, der have lidt Skibbrud. Hun har i Bodens Sakramente med Anger, Taarer og Kjærlighedsgjerninger²⁾ aftvættet de Pletter, der endnu klæbede ved hende fra det tidligere Liv. Hun længes nu kun efter en Lejlighed til at kunne vise sin Iver og Kjærlighed for den katholske Tro og til at kunne staae dem bi, der have paataget sig i Britanien at virke i Troens Tjeneste. Og hvis hun nogensinde skulde opleve at se den katholske

¹⁾ Lingard, l. c. p. 82. Strickland, l. c. p. 35, 47, 48.

²⁾ Lingard, l. c. p. 175, hvor der fortælles, at Dronningen paa den Tid levede meget tilbagetrukket.

Kristendom gjenindført i Britanien, lover hun at ville hellige sig til alle de Pligter, som paahvile en katholsk Fyrstinde. Hun erklærer sig rede til offentlig at vedgaae, at hun bekjender sig til den katholske Tro, skjøndt hun er belavet paa, at naar Kongen først faaer Kundskab derom, det da vil have hendes fuldstændige Undergang og Ruin til Følge. Hun havde allerede i lang Tid, skjøndt uden Held, anvendt al sin Indflydelse for at hindre Datterens Trolovelse med en Kjætter¹⁾. Hun vilde nu gjøre sit til, at hendes Søn skulde søge at opnaae Trolovelse og Ægteskab med en katholsk Prindsesse. Hun haabede, at Paven, der jo var alles Fader, vilde forstaae at bringe de kristelige Fyrster til at gjøre deres Pligt, samt formane dem til at henvende deres Opmærksomhed paa at være de undertrykte Katholiker til Trøst og Hjælp. Endelig beder hun om, at man ikke vilde bebrejde hende for stærkt de Fejl, som hun i sin vanskelige Stilling kan have begaaet under Trykket af hendes Slægts medfødte Skrøbelighed, hendes Opholdssted, Stilling og Tidernes Ugunst²⁾.

Tilvisse var det den Gang ikke nogen let Sag for en engelsk Dronning, offentlig at vedkjende sig at være Katholik. Det maatte særlig i nogle Tilfælde falde vanskeligt for hende paa egen Haand at afgjøre, hvorvidt hun som Katholik turde nærme sig den anglikanske Kirkes Prælater. Thi som oftest manglede hun Lejlighed til at raadføre sig med en katholsk Præst. Vistnok forefaldt der Exempler paa, at Katholiker troede, i det mindste udvortes, at turde tage Del i protestantisk Gudstjeneste³⁾.

¹⁾ Strickland, l. c. p. 112.

²⁾ Bellesheim, l. c. S. 456.

³⁾ Bellesheim, l. c. S. 461.

Ja, Dronning Maria Stuart, som dog vistnok ikke lagde Skjul paa sin katholske Tro, var endog gaaet saa vidt, at hun i 1582 i Rom søgte udvirket Tilladelse for 50 katholske Englændere og Skotter til at tage Del i protestantisk Gudstjeneste, hvilket dog simpelthen blev nægtet¹⁾. Og med saadanne Exempler for Øje har da vist ogsaa Anna anseet det for tilladeligt f. Ex. at maatte høre paa en anglikansk Prædiken²⁾, i Aaret 1603 at udnævne Rev. George Foreby til sin Kapellan³⁾, ja endog i Aaret 1605 at blive indledet efter anglikansk Ritus⁴⁾. Men hvad man end maa sige mod Dronning Annas hele Livsvandel, vil man end tilstaae, at hun vist ikke til alle Tider var en altfor ivrig Katholik, sikkert er, at hun virkelig er gaaet over til den katholske Tro.

Spørgsmaalet om Annas Konversion medfører nu selvfølgelig det andet, om hun ogsaa døde som Katholik. Saavidt de til min Raadighed staaende Kilder tillade, kan jeg meddele følgende.

Efter en i „Abbotsford Clubs Miscellany“ meddelt Beretning af et Øjenvidne skal Dronningen være død som Medlem af den anglikanske Kirke⁵⁾.

Beretningen lyder i det væsentlige som saa:

Da Dronningens Sygdom i Februar 1619 antog en alvorlig Karakter, ønskede hun at se sin Søn Karl. Til-

¹⁾ Bellesheim, l. c. S. 153.

²⁾ Strickland, l. c. p. 113.

³⁾ Strickland, l. c. p. 115.

⁴⁾ Strickland, l. c. p. 89.

⁵⁾ „Madam the Queen's Death and Maner thair of.“ Abbotsford Miscellany p. 81 sequ. Beretningen, som er skreven af et Øjenvidne til en udenlandsk Dame af Rang, findes som Ms. i the library of the faculty of Advocates at Edinburgh. Jeg skylder Prof. A. Ward en nøjagtig Afskrift.

ligemed Prindsen indfandt sig ogsaa Ærkebiskop Abbot af Canterbury og Biskoppen af London, skjøndt Dronningen ikke havde sendt Bud efter dem. Da hun hørte om Prælaternes Ankomst, forlangte hun at see dem. De knælede nu ned ved hendes Seng og oplæste en Bøn, som Dronningen fulgte Ord for Ord. Blandt andet sagde Ærkebiskoppen: „Madame, vi haabe, at Deres Majestæt ikke sætter Lid til Deres egne Fortjenester, heller ikke til Helgenernes Fortjenester, men kun til vor Frelses Blod og Fortjenester“ ¹⁾. „Det gjør jeg,“ svarede den døende, „jeg giver Afkald paa Helgenernes Mellemkomst og mine egne Fortjenester, og stoler kun paa min Frelser Kristus, der har forløst min Sjæl ved sit Blod“ ²⁾.

Denne Erklæring tilfredsstillede Prælaterne og de Tilstedeværende i høj Grad. Derefter bad Dronningen begge Prælaterne at gaae hjem. Men Biskoppen af London blev tilbage i et Sideværelse. Kun hendes Kammerfrøken Anna, som var fulgt med hende fra Danmark og var hende mest kjær, maatte blive. Henimod Kl. 1 indtraadte Dødskampen. Biskoppen af London var straks tilstede, han oplæste en Bøn og sagde: „Madame! giv et Tegn, at Deres Majestæt er hengiven i Guds Villie og længes efter at være hos ham.“ Herpaa løftede Dronningen Hænderne op, indtil Kraften forlod hende. Kort derefter hensov hun blidt og roligt den 2. Marts 1619.

¹⁾ „Madame, we hope your Majestie doeth not trust to your awin merites, nor to the mediatioun of Santes, bot only by the bloode and merites of our Saviour, Chryst Jesus, youw sall be saved.“

²⁾ „I do,“ she answers, and withall, she sayes, „I renounce the mediatioun of all Santes, and my awin merites, and does only rely upone my Saviour Chryst, who has redeamed my saull with his bloode.“

Det eneste Sted, det i Beretningen kommer an paa, er, at Dronningen vil give „Afkald paa Helgenernes Mellemkomst“. At Prælaterne kom til den døende, som forresten ikke havde tilkaldt dem, at de bad ved hendes Leje, er ikke et Bevis for, at hun var frafalden. Heller ikke frafaldt hun ved de Ord: „jeg stoler kun paa min Frelser Kristus, der har forløst min Sjæl ved sit Blod“. Thi enhver Katholik kan og maa underskrive denne Sætning. Abbot, som vist ikke turde kræve en aaben og ligefrem klar Bekjendelse, gav sig derfor tilfreds med et Svar, der i hans Øjne var nok til igjen at optage Dronningen i den anglikanske Kirke. Spørgsmaalet maa derfor snarere stilles som saa: Har Dronningen — forudsat, at Øjenvidnet virkelig ganske nøjagtig har meddelt hendes Ord, hvad det naturligvis mest kommer an paa — i Katholikernes Øjne ved sidstnævnte Ord gjort sig skyldig i Frafald?

Katholikerne lære, at det er baade godt og gavnligt at paakalde Guds Helgener, men forpligte ingen til at paakalde dem. Mod den katholske Tro er det derfor kun at nægte Gavnligheden af at paakalde Guds Helgener, at forkaste deres Paaberaabelse som Afgudsdyrkelse og stridende mod vor Frelses Stilling¹⁾. Efter min Mening maa der fastslaaes to Ting: 1. Dronningen har ikke klart og bestemt erklæret, at hun vilde døe som Medlem af den anglikanske Kirke. 2. Er hendes Svar med Hensyn til Helgenernes Paakaldelse, som jo skulde afgjøre hendes religiøse Position, rigtignok efter denne Tids Tænkemaade²⁾ et Tegn paa Frafald, men i vore

¹⁾ Jvnfr. Concil. Trid. Sess. XXV de invocatione Sanctorum: „bonum atque utile esse suppliciter eos (Sanctos) invocare“ etc.

²⁾ Den bekjendte protestantiske Polemiker K. Hase paastaaer, at

Øjne ikke aldeles uomtvisteligt. Nægtes kan det vist ikke, at Prælaterne nøjedes med Dronningens Svar og ikke trængte videre ind paa hende.

Men nok herom, thi min Hensigt er ikke at føre mine Læsere for dybt ind i den katholske Lære de invocatione Sanctorum. Desuden rokker Dronningens — i det mindste tvetydige — Holdning paa Dødssengen ikke det mindste ved den Kjendsgjerning, at hun virkelig er gaaet over til Katholicismen. Om hun saa holdt ud indtil Døden, er et andet Spørgsmaal, jeg kun har svaret paa, saa vidt mine Kilder strakte til, og for ikke at skjule for Læseren den Vanskelighed, vi møde i sidstnævnte Beretning.

man siden Reformationstiden ansaa det for Frafald fra Rom, naar nogen især paa Dødssengen henvendte sig kun til Kristus: „Schon in der Reformationszeit zeigen sich die Spuren dieser Ansicht, dasz man's für einen Übertritt zum Evangelium hielt, wenn jemand in grosser, zumal in der letzten Noth sich unmittelbar an Christus wandte. „Gradaus gibt einen guten Renner,“ sagte der Leibarzt zu dem sterbenden Herzog Georg, dem redlichen Feinde des Lutherthums, und soll ihn bewogen haben, seine Seele allein dem Erbarmen des treuen Heilandes zu übergeben.“ Handbuch der prot. Polemik, 3. Aufl. Leipzig 1871. S. 316.